

Diergeneeskunde in de 20ste eeuw.

Het dierenartsenberoep is deze eeuw erg veranderd.

In het begin van de eeuw moest de dierenarts zich te fiets of met een koetsje verplaatsen.

Door de slechte wegen werden er lichamelijk zeer zware eisen aan hem gesteld.

Ook toen later de motor kwam moest men fysiek zeer sterk zijn om opgewassen te zijn tegen het zich verplaatsen bij nacht en ontij door regen en wind.

De auto en later de telefoon, bracht een ware revolutie teweeg.

Nu kon er veel meer werk worden gedaan en onmiddellijk op spoedboodschappen worden gereageerd. Omgekeerd hield dit natuurlijk ook in dat de klant steeds meer ging eisen. Er werd verwacht dat de dierenarts steeds sneller bij een spoedgeval aanwezig was. Door de komst van de semafoon en mobiele telefoon zette dit nog sterker door. De dierenartsenvrouw zat bij de telefoon en kreeg een route mee waar haar man naar toeging. Door een spoedgeval wijzigde die route zich nogal eens, zodat ik me in plaats van in Harfsen plotseling in Gorssel, Warnsveld of aan de andere kant van de IJssel bevond.

De mogelijkheden om dieren te behandelen zijn in de tweede helft van deze eeuw erg toegenomen. Met name door de komst van de antibiotica en het ontwikkelen van entstoffen tegen besmettelijke dierziekten (mond en klauwzeer).

Door de centraal via de Gezondheidsdienst voor Dieren georganiseerde ziektebestrijdingsprogramma's werden ziekten als tuberculose, mond- en klauwzeer en *Brucella abortus* uitgebannen.

Nadat ik in 1959 met mijn studie in Utrecht begon ben ik veel meegeweest met mijn voorganger Meyers uit Zutphen en met name met zijn assistent en opvolger Bertus Klein Lebbink van 't Azink uit Almen, die jammer genoeg al op de leeftijd van 41 jaar is overleden.

Als jongen van 20 jaar ging ik 's winters met de bromfiets op pad om bloed te tappen bij het jongvee of t.b.c. onderzoek te doen of mond- en klauwzeer te enten.

Ik moest dan oppassen dat de entstof of de bloedmonsters niet bevroren in de bromfietstas. Er waren nog erg veel zandwegen die in de winterperiode soms zeer slecht begaanbaar waren. Als er sneeuw viel waren wegen soms totaal dichtgesneeuwd of via een smal uitgegraven pad begaanbaar gemaakt.

U kunt zich voorstellen wat dat betekende voor mijn voorgangers als ze weer eens met hun auto vastzaten in de modder of sneeuw.

Er moesten erg veel verlossingen worden gedaan. Aan het eind van de vijftiger jaren werd de keizersnede bij koeien voor het eerst toegepast in de praktijk.

Doordat de antibiotica waren gekomen was dit nu mogelijk.

Tot die tijd werd het kalf in stukken uit de koe gezaagd als een normale verlossing niet mogelijk was. Hierbij werd een dubbele metalen buis naar binnen in de baarmoeder gebracht waardoor de draadzaag liep. Het was vakwerk om de zaag zo om de delen van het kalf te leggen dat je er een behoorlijk stuk afzaagde.

Nu gebeurt dit af en toe nog bij een dood kalf. Dit was erg zwaar werk, waarbij veel zweetdruppels bij zowel dierenarts als de boer die moest zagen, loskwamen.

Maar na afloop van een verlossing was het altijd heel gezellig.

Er werd gezamenlijk met de burens die geholpen hadden koffie en vaak een borrel gedronken. Hoewel dit weer per dorp erg verschilde. In Almen gebeurde dit duidelijk minder dan in Laren.

In het begin deed ik ongeveer 100 keizersnedes per jaar.

In totaal deden we er plusminus 350 per jaar in de praktijk met 4 dierenartsen (Felix, Starckenburg, van Oyen en ik).

Door betere voorlichting en verandering van de koeien in de melkrichting zijn er nu veel minder geboorteproblemen. We doen nu nog plusminus 50 keizersnedes per jaar in de praktijk bij ongeveer hetzelfde aantal koeien.

In de herfst werden we vaak gebeld met de mededeling: "Dokter, d'r is een koe aan de wind". Je moest dan onmiddellijk komen. Je trof dan een tonronde koe aan die zeer benauwd was. De oorzaak was overmatig vreten van stoppelknollen.

Soms kon je het gas of schuim via een slokdarm-sonde uit de koe laten lopen en was

het leed onmiddellijk voorbij. Regelmatig moest er een trocard in de pens worden gebracht waardoor het overtollige gas op die manier werd afgevoerd.

In het ergste geval werd de pens opengesneden en werd er bijna een kruiwagen vol troep uit de pens gehaald.

In het voorjaar als de koeien juist in de weide liepen was Kopziekte een gevreesde ziekte. Dit ontstond door een foute bemesting van het weiland waardoor er een magnesiumtekort in het bloed ontstond. De koe geraakte acuut in kramptoestand en ging tenslotte tegen de grond, waarbij ze erg wild om zich heen sloeg. Dit waren erge spoedgevallen, omdat sterfte zeer snel kon optreden. Gelukkig is deze ziekte nu nagenoeg verdwenen.

Miltvuur was het schrikbeeld voor iedere dierenarts. Indien je een koe in acute nood liet verbloeden moest je ervan overtuigd zijn dat je niet met een miltvuurpatiënt te doen had. Vroeger werden de kadavers van miltvuur koeien verbrand en diep in de grond begraven. Na de ruilverkaveling in de zestiger jaren hebben we nog enkele gevallen van miltvuur meegemaakt, die werden veroorzaakt door sporen van de miltvuurbacterie die tientallen jaren in de grond kunnen overleven.

De gehele veestapel was daarna verdacht en stond volgens de veewet onder toezicht. Alle dieren moesten tweemaal daags worden getemperatuurde en eventueel bij een temperatuursverhoging met antibiotica worden behandeld. Indien er na een week geen klachten waren werd de rundveestapel weer vrijgegeven. Volgens de veewet moest van een dode koe eerst door een keurmeester een oor worden afgesneden om te onderzoeken of miltvuur niet de doodsoorzaak was. Daarna mocht het kadaver pas worden afgevoerd naar de destructor.

In de dertiger en begin veertiger jaren zijn veel bedrijven getroffen door uitbraken van mond- en klauwzeer. De koeien waren na afloop ongeschikt voor de productie door de slechte klauwen en de vernielde uiers.

In 1963 zijn erg veel varkensbedrijven in onze omgeving getroffen door mond en klauwzeer. De zeer besmettelijke virusziekte ging in veel gevallen van huis naar huis. Door een noodenting is de ziekteuitbraak tot stilstand gebracht. Het rundvee is tot 1991 verplicht voorbehoedend geënt tegen mond- en klauwzeer. Hierdoor is deze ziekte gelukkig verdwenen uit West-Europa.

Via de Europese Gemeenschap wordt vanuit Brussel nu een beleid gevoerd waardoor het verboden is om bij een uitbraak van mond- en klauwzeer of varkenspest de veestapel via een noodenting te beschermen. Dit heeft te maken met onze positie als exporterend land van vee en vleesproducten. Hierdoor is het veel moeilijker om bij een uitbraak van deze uiterst besmettelijke virusziekten de epidemie

tot stilstand te brengen. Nog vers in het geheugen ligt de varkenspest epidemie van 1997 in Nederland.

In de winter van 1963 was er in Amsterdam van een buitenlandse boot een hond weggelopen. Deze ging dood aan hondsdolheid (rabiës). Nederland nam flinke maatregelen omdat we rabiësvrij waren. Alle honden en katten moesten worden ingeënt tegen deze ziekte, die ook voor mensen dodelijk is. Als student mocht ik meehelpen met certificaten invullen en spuiten vullen. Er waren nog geen wegwerpspuiten en naalden. De gebruikte naalden moesten in een pan met kokend water telkens worden gesteriliseerd. Nog zie ik mensen met een zak vol katten komen, die dwars door de zak moesten worden ingeënt. Buiten lag een enorm pak sneeuw en het was ijskoud. Het was de winter van de Elfstedentocht van Reinier Paping. In alle dorpen kwamen centra waar geënt moest worden. Aangezien het Kerstvakantie was werden veel schoollokalen gebruikt. Rond de kolenkachel was het heerlijk warm. In 1973 was er nogmaals een entcampagne. Toen moesten alle honden en zo mogelijk katten worden ingeënt. "Ons Huis" was toen het entlokaal. Wat was het een vooruitgang dat er toen wegwerpspuiten waren.

Persoonlijk vind ik de prettigste verandering sinds ik begonnen ben dat je een dier goed in narcose kunt brengen of goed kunt verdoven. Er waren geen goede narcosemiddelen en je moest het resultaat maar afwachten. Als je bij een koe een speen moest hechten moest je goed opletten dat je zelf of de boer geen klap meekreeg. Ik heb wel meegemaakt dat ik op een gegeven moment meer zorgen over de boer had die een lel had gekregen dan over de koe waarvoor ik te hulp werd geroepen.

In het begin werden alle behandelingen van zieke dieren door de dierenarts zelf gedaan. Hierdoor kwam ik erg vaak, doch zeer kort, bij de veehouders. Ook 's avonds bij het voeren werden vaak nog zieke dieren ontdekt. Dus er was bijna altijd wel een avondroute.

De grootste bedrijven hadden in de zestiger jaren 30 melkkoeien of 30 zeugen of 150 mestvarkens. De meeste bedrijven hadden veel kleinere aantallen vee. Bijna alle bedrijven waren gemengd.

Na 1970 trad een enorme schaalvergroting op in de veehouderij. De koeien gingen op veel bedrijven van de grupstal naar de nieuwgebouwde ligboxenstal. Er ontstonden gespecialiseerde varkensbedrijven en een enkel pluimveebedrijf. Veel rundveebedrijven gingen van 20 naar 50 tot 80 koeien. Op de nu grotere bedrijven kwamen andere ziekten voor die we vroeger niet kenden (I.B.R. en B.V.D. en melkerskoorts).

In de varkenshouderij kregen we te maken met de ziekte van Aujeszky en met Abortus Blauw.

De diergeneeskunde ontwikkelde zich steeds meer van de curatieve naar de preventieve diergeneeskunde. De veehouder ging steeds meer behandelingen van zieke dieren zelf uitvoeren. De dierenarts werd zijn adviseur die met vaste regelmaat op het bedrijf komt om samen met de veehouder te proberen de veestapel zo gezond mogelijk te houden. Samen trachten ze er borg voor te staan dat de consument een veilig en goed product krijgt aangeboden.

Een nieuwe tak van diergeneeskunde die is ontstaan is de behandeling van gezelschapsdieren. In het begin werd op de keukentafel een operatie uitgevoerd.

Een kat werd in narcose gebracht door middel van een prop watten gedrenkt in ether. Nu heeft elke praktijk een aparte spreekkamer en operatiekamer. Veelal zijn er röntgen en in de toekomst laboratoriummogelijkheden. De meest uiteenlopende operaties kunnen worden uitgevoerd.

Er is erg veel veranderd. Vroeger had bijna ieder huis in het buitengebied wel een koe of een varken. Als we het toekomstscenario zien zijn er over enige tijd nog maar 10 tot 20 veeteeltbedrijven in Almen en omgeving over.

Vroeger moest de boer met de koe naar de stier bij Marinus Wiegman die tevens hengstenhouder was. Met de zeug ging men naar kleine Gerrit Boschloo "van 't Hulshof" of naar Blikman "van de Helft" of naar vrouw Hemeltjen in de Maatmansteeg.

In 1948 ontstond de rundvee K.I.vereniging en plusminus 15 jaar later de varkens K.I.. Beide werden gebouwd in Harfsen. Ze kregen landelijke bekendheid. Van de stier Sunny Boy zijn over de gehele wereld meer dan 2,5 miljoen dosis sperma verkocht. Direct na het vroegere Larense station staat rechts de boerderij "'t Harkel". Dit is nu de Delta opfokstal van genetisch zeer waardevolle vrouwelijke dieren van Holland Genetics. Bij deze pinken worden op jonge leeftijd via de meest geavanceerde technieken al embryospelingen gedaan en eicellen uit de eierstokken gewonnen. Deze eicellen worden in vitro bevrucht. Op het moment dat deze waardevolle dieren hun eerste kalf op natuurlijke wijze ter wereld brengen lopen er al vele nakomelingen rond. De loodsen bij het Larense station zijn de loodsen waar de Landbouwcoöperatie Almen in het begin via het spoor zijn goederen ontving. Er was tevens een maalderij en een eierloods. Velen zijn hier door o.a. Willem Tichelman (de vader van Berend) op een zeer plezierige manier geholpen als ze met paard en wagen hun meel of kunstmest kwamen ophalen. Het kantoor van de coöperatie stond aan de Dorpsstraat op de hoek met de Vunderingweg. Hier is ook de Boerenleenbank ontstaan. Gerrit Koning zwaaide daar de scepter.

Eind vorige eeuw was het niet best in de landbouw door de enorm goedkope graanimporten uit Amerika. Dit is een van de redenen dat in die tijd uit nood allerlei nieuwe initiatieven zijn ontstaan. Boeren gingen samenwerken. Zo zijn de landbouwcoöperatie en de zuivelfabriek in die tijd ontstaan. Bokhorst is hier jarenlang directeur geweest. Over enige tijd zullen jonge Almenaren niet meer weten waar de zuivelfabriek stond.

Eind vijftiger jaren is door een initiatief vanuit de kerk in Almen de agrarische bedrijfsverzorging ontstaan. Klein Geltink was de eerste bedrijfsverzorger in Nederland. Toen dit initiatief een succes was kreeg Gerrit Loman de dagelijkse leiding over de bedrijfsverzorgers. Nu opereert de bedrijfsverzorging vanuit Almen over het oosten van het land en telt wel 2000 medewerkers. Voor allerlei agrarische bedrijven een uitkomst want men kan in geval dat dit nodig is, beroep doen op geclassificeerde hulp.

Ik heb geprobeerd U enkele aspecten van mijn beroep en daarmee verweven agrarisch Almen te schetsen. Al schrijvend kom je tot de conclusie dat er zoveel dingen in ons dorp zijn die eigenlijk op papier zouden moeten worden vastgelegd. Hopelijk is deze Millenniumalmanak een eerste aanzet.

Henk Pelgrum.